

ISSN 0350-5650

ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ

МЕШОВИТА ГРАЂА
MISCELLANEA

НОВА СЕРИЈА Књ. XXXII

Редакциони одбор
БИЉАНА МАРКОВИЋ, НЕДЕЉКО В. РАДОСАВЉЕВИЋ,
РАДОМИР Ј. ПОПОВИЋ, ВЛАДИМИР ЈОВАНОВИЋ,
БОЈАНА КАТИЋ-МИЉКОВИЋ, ЉУДМИЛА КУЗМИЧЕВА,
ГАБРИЕЛА ШУБЕРТ, ЛИЛИАНА СИМЕОНОВА

Одговорни уредник
НЕДЕЉКО В. РАДОСАВЉЕВИЋ

Београд
2011

Биљана ВУЧЕТИЋ
Историјски институт
Београд

Срђан РУДИЋ
Историјски институт
Београд

**ИЗ ПРЕПИСКЕ
ВАТРОСЛАВА ЈАГИЋА И ВЛАДИМИРА ЋОРОВИЋА
II ДЕО (1918-1921)***

Анстракт: У раду је објављено тринаест писама која је Ватрослав Јагић упутио Владимиру Ћоровићу у периоду од 2. јануара 1918. године до 1921. године. Писма су драгоцен историјски извор за проучавање не само Јагићевог и Ћоровићевог живота, њиховог међусобног односа и научног рада, већ и времена у којем су живели и радили.

Кључне речи: Ватрослав Јагић, Владимир Ћоровић, преписка, словенска филологија.

У прошлом броју Мешовите грађе објавили смо осамнаест писама која је Ватрослав Јагић упутио Владимиру Ћоровићу у периоду од 1908. до 1913. године. Овом приликом објављујемо тринаест писама која је Јагић упутио Ћоровићу у периоду од 2. јануара 1918. године до 1921. године.¹ Девет писама је написано латиницом (бр. 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26,

* Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије *Средњовековне српске земље (XIII–XV век): политички, привредни, друштвени и правни процеси* (Ев. бр. 177029) и *Европа и Срби (1804–1918): подстицаји и искушења европске Модерне* (Ев. бр. 177031).

¹ Писма се чувају у Историјском институту у Београду. Погледати: Б. Вучетић, С. Рудић, *Из преписке Ватрослава Јагића и Владимира Ћоровића – I део (1908-1913)*, Мешовита грађа XXXI (2010), 399-426.

27, 31), а четири ћирилицом (бр. 25, 28, 29, 30). Сва писма су писана црним мастилом, релативно читким рукописом. Десет писама је сачувано на хартији без коверте (бр. 19, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31), а три на дописницама (бр. 22, 23, 30) па смо могли да наведемо адресе и пошиљаоца и примаоца. Подвучене речи су ауторово дело, а задржана је и оригинална интерпункција. На тексту нису вршене никакве интервенције. Јагић дописнице није датирао, тако да су као датум настанка убележени датуми који се налазе на поштанским печатима - код дописнице бр. 30 је могуће прочитати само годину настанка. Проблем представља последње писмо (бр. 31) које није датирано, а из самог текста се не може ништа закључити о времену његовог настанка. У напоменама су идентификоване личности које се помињу у тексту, а које нису поменуте у првих осамнаест писама.

Писма која овом приликом објављујемо настала су крајем Првог светског рата и током првих година постојања Краљевине СХС. Након пуштања из затвора у Зеници 1917. године, Ћоровић се настанио у Загребу где је са групом југословенски опредељених писаца (Нико Бартуловић, Иво Андрић, Бранко Машић) уређивао „Књижевни Југ“. У исто време је почео у већој мери да сарађује и са југословенски опредељеним политичарима. Ћоровић је присуствовао проглашењу Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1. децембра 1918. године у Београду. За ванредног професора народне историје на Филозофском факултету изабран је 1919. године. Од тада је непрестано живео у Београду.

19.

Инв.број 9/18; Сигн. IX/1

Већ 2. 1. 1918.
VIII/1 Kochgasse 15

Dragi gospodine doktore!

Vi ste mogli biti uvjereni, iako Vam se nisam odmah odazvao, da sam onaj isti dan, kad mi stiže Vaše pismo, otpravio onomu gospodinu opširno pismo, u kojem sam mu preporučio Vašu stvar. Vidjet ćemo, koji će biti uspjeh. Ne znam, u koliko se u Zagrebu današnja gospoda i u autonomnim pitanjima slobodno kreću. Ta čitava autonomija stoji, osobito danas, na vrlo slabim nogama. Danas je država omnipotentna, a u svemu gospoduje novac, a taj nije naš nego od milosti. Glavno je u rukama tuđim. To izaziva osjećaj slabosti,

nepovjerenja u svoju snagu, bojažljivost i neodlučnost. Ja to opažam ovdje u stranom svijetu možda jače, nego li da sam kod kuće medju svojim. Vidim, što bi nama sve trebalo, da dodjemo do nekog priznanja kod onih ljudi i u onim krugovima koji odlučuju, a čega svega nema. Nadajmo se dakle, ali budimo spremni i na negativan rezultat.

Želim da Vam nova godina povrati, u koliko se to može, obilatu nagradu za gorko stradanje, da u Vas i u svih nas iznova oživi nada u bolju budućnost.

S prijateljskim pozdravom

Vaš V. Jagić

20.

Инв.број 9/19; Сигн. IX/1

Beč 8/2 1918

VIII/1 Kochgasse 15

Mnogopoštovani gospodine doktore!

Mislim, da već davno znadete, da sam ja odmah prema Vašoj želji preporučio Vašu stvar, kuda je trebalo. Poslije sam čuo, da se niste nakanili da položite učiteljski ispit. Jeste li polučili u biblioteci ili arkivu zgodan namještaj, nije mi poznato. Da Vam to želim, mislim da ste uvjereni.

Iz II broja „Književnog Juga“² vidim, da u njemu saradjujete. To je vrlo pametna misao, koja će mislim i koristi donijeti našoj literaturi. Vi pišete: Treba li onda naglašavati; da je naš slučaj ipak drukčiji, nego sa goticom i latinicom kod Nemaca, na koje su dobronamerni ljudi tako često ukazivali ne izvodeći po svoj prilici čitavu misao do skrajnjih granica. Medju dobronamjerne ljude spadam i ja. Pripovijedat ću Vam, što sam unesao u svoje za bečku akademiju sastavljene „Erinerungen aus meinem Leben“. Kad sam od g. 1878 do 1880 u berlinskoj vojenoj akademiji predavao ruski jezik, pade mi na um, da jednom, znajući kako su se u Zagrebu tužili na ćirilicu, upitam moje slušače, gospodu oficire, ne zadaje li im muke kod ruskog jezika pismo, t. j. ćirilica. Smiješeći se odgovoriše mi: e kad ne bi bilo drugih nevolja, ta je najmanja, ta

² *Књижевни југ*, књижевни часопис који је током 1918. и 1919. године излазио у Загребу. Излазио је полумесечно, а имао је текстове и на латиници и на ћирилици. Уредници су били Иво Андрић, Нико Бартуловић, Владимир Ђоровић и Бранко Машић.

mi smo već iz gimnazije privikli grčkomu pismu – a to je u velikoj većini već gotova ćirilica. Ovaj mi je odgovor duboko upao u dušu. A kad sam stao o tome dalje razmišljati, zašto dakle kod nas ljudi toliko jadikuju zbog te ćirilice, nisam našao drugog objašnjenja, već pomanjkanje ili nedostatak prave kulture, koja zadaje čovjeku veći broj dužnosti, što se mirno i dragovoljno izvršuju, nego li je to slučaj kod poluobrazovanih ljudi. Tako sam mislio prije kakvih četrdeset godina, tako mislim i sada još. Toga dualizma mi ne možemo nikako mimoći, valja ga dakle neutralizirati. Ne ide to brzo, ali bi ipak moglo nešto brže, nego li je do sada. Književni Jug hoće da toj neutralizaciji pokaže put. Želim mu dobar uspjeh. Nešto će nam pomoći i današnje prelazno vrijeme, u koje sila tjera naš istok na latinicu, a razum trebao bi da tjera zapad na ćirilicu.

Sudeći po nekim novinskim glasovima opet stali gavrani graktati protiv Hrvatske. Samo je velika drama ta, što to graktanje dolazi u Budimpeštu iz – Zagreba. Od toga je ta jedna zemlja uvijek patila i još nisu ljudi došli do pameti, ni u današnje ozbiljno vrijeme.

Srdačno Vas pozdravlja

Vaš V. Jagić

21.

Инв.број 9/20;Сигн. IX/1

Beč 8. 4.1918

VIII/1 Kochgasse 15

Dragi gospodine doktore,

Već davno osjećam dužnost, da se odazovem na Vaše ljubazno posljednje pismo. Ali znate, u kakvim vremenima živimo, niti se hoće čovjeku mnogo govoriti kamo li pisati. Ma što čitao, ma koga i gdje osluškivao, ni s koje strane ne čuješ ništa ugodna, ništa radosna. Sav se kulturni svijet pomamio, ali najgore malim narodima, čija je sudbina u nečijim silnijim i krupnijim rukama, niti se zna u čijim niti što ih čeka. Upravo juče, čitao sam, da je i Wilson³ priznao, da se sada radi o zatiranju slovenskih naroda, njegovih jadnih ambicija za samostalnost. I zbilja naši ukućani Nijemci već se podruguju Česima, čemu da se ti jadnici nadaju, kakovu samoodredjenju. Kad je skršen i sattr panslavizam. Ti bijesni i oholi Teutoni valjda misle, da su Rusi stvorili od

³ Thomas Woodrow Wilson (1856-1924), 28-ми председник Сједињених Америчких Држава (1913-1921).

Čeha to, što se danas kod njih tako sjajno ističe. Kamo sreće, da su sva slovenska plemena prošla isto onakvu tešku ili korisnu školu, kao naši Česi na sjeveru i kod nas dolje na jugu naša šaka Slovenaca!

Vi niste od prije bili ili nikada ili toliko vremena u Zagrebu, kao evo sada. Imate priliku da proučite sve dobre i bojim se još mnogo više loših strana hrvatskoga društvenog i političkog života. Dakako, današnje je vrijeme skroz nenormalno, svuda po svijetu pokazuje čovjek svoju bestijalnu ćud, samo što je to kako se meni čini, lakše sakriti u velikim gradovima, nego li u takvom osrednjem kao što je Zagreb. Ne znam, a htio bih znati, kakovo je Vaše raspoloženje? Tjera li Vas en hausse ili en baisse? Mislim, da je Vaša duša teškim udarcima toliko prekaljena, da neće tako lako i tako brzo malaksati. Valjda vas ima koliko toliko, koji se hrabrite i tješite boljom budućnošću. Mnogo je teže nama ovdje među tudjinima, koji nas dan na dan oglašuju svojim vikanjem, prijetnjama, mržnjom. Meni ostaje bar jedna i ako vrlo očajna utjeha, da neću više dugo ni slušati ni podnositi svega toga, čime nam se groze, kad jednom dodju do toga „Siegfriedena“-a. Ali jao si ga mladjoj generaciji, ako se ispune sve njihove želje i svi njihovi planovi!

Htio bih čuti od vas, kako napreduje vaš Književni Jug? Pristaje li uzajamnj dosta široki krug ljudi? I kojih ljudi? Čitao sam nedavno, da je neki Jug zabranjen za Bosnu, ali to valjda neće biti vaš Jug. Nisam imao do sada prilike da zavirim u onaj broj vašega Književnog Juga kojim ste proslavili Preradovićevu⁴ stogodišnjicu. Nadam se, Vaš essayist nije govorio tako vispreno o Preradoviću kao Prohaska u Njivi⁵. Ovaj put je moj dragi i umni Prohaska prevazišao samoga sebe.

Vašoj želji ne mogu se ovaj čas odazvati, nisam prijatelj fotografskog snimanja, a najvolio bih da se moja 80-godišnjica i ne spominje. Nije za to vrijeme. Ja i ne znam, ako doživim 6 jula, gdje ću tada biti. U Beču već gladujemo, a u Payerbachu i goremu se nadam!

Ja sâm spremam sebi 80-godišnjicu u formi uspomena iz svoga života, koje su izazvane upravo željom naše bečke akademije, radi čega sam se dao zavesti da napišem skicu nemački. A gle dok besposleni pop ako je istina i jariće krsti, ja udario u pisaniju te je već do sada izišlo oko 240 folio stranica mojega pričanja!! Dakako tu ima mnogo umetnutih pisama, sa svijeh strana slovenskog svijeta, na svim slovenskim jezicima! Čemu sve to? Bogami ne

⁴ Петар Прерадовић (1818-1872), песник и генерал. Један од најутицајнијих песника илирзма, посвећен бризи за српскохрватски језик и славенофилским идеалима.

⁵ *Hrvatska njiva*, часопис који је излазио у Загребу од марта 1917. до децембра 1918. године. Под именом *Jugoslavenska njiva* наставио је да излази од јануара 1919. до гашења у децембру 1926. године.

znam ni sam, pišem za nevolju, htio bih da ubijem čamanje, što Rusi kažu отъ нечего делать.

Pozdravljam Vas srdačno. Budite mi, koliko se može, zdravo-veselo.
Vaš stari prijatelj

V. Jagić

22.

Инв.број 9/21; Сигн. IX/1

30. 4. 1918

Wien, VIII Kochgasse 15

Gospodinu
Dru. Vladimiru Čoroviću
u Zagrebu (Agram)
u Gundulićevoj ulici 29

Dragi g. doktore!

Vaša je intervencija pomogla, jutros sam dobio pošiljku posebnih otisaka iz *Savremenika*⁶, ali tant de briut pour une omelette, u pravom smislu posljednje riječi. Paket s nekrologom Jirečeka došao u dodir s nečijom pošiljkom svježih jaja, to se negdje u Beču valjda nesmiljeno bacalo te se jaja razbila i u moj paket provalila prilična porcija žumanaca i požutila većinu egzemplara, na svu sreću s krajeva. Valjalo je spužvom oprati, koliko se moglo. Svakako molim Vas, izrecite onomu, tko je odaslao, moje “spasibo“. Dobio sam *Knjiž.* Juga 7 brojeva (1-2 imao sam od prije), ja ću se pretplatiti, jer vidim da list toga zaslužuje, osobito mi je povoljan broj Preradovićev. Tu je Vaše mladenačko čedo nadmudrilo svoga puno starijega pobratima *Savremenika*. Osobito mi je povolji Vaš realističan pogled na dvije literature uz jedan jezik. Ja sam u *Književniku*⁷ gledao da premostim taj jaz, ali pravo znate drugo je filologija a drugo literatura. Klanjam se optimizmu Vašega sudruga, koji je s oduševljenjei napisao uvodni članak u br. 7, na žalost mi svi zajedno nismo tako valjani kako nas on prikazuje. Još nismo ni do toga došli da čitamo knjige obojeg pisma na istom jeziku, a kamo li još na drugom jeziku, koji je ipak za

⁶ *Savremenik*, часопис Друштва хрватских књижевника. Излазио у Загребу од 1906. до 1921. године.

⁷ *Književnik, časopis za jezik i poviest hrvatsku i srbsku i prirodne znanosti*. Излазио у периоду 1864-1866. године. Уредници су били Фрањо Рачки, Ватрослав Јагић и Јосип Торбар.

većinu običnih ljudi težak i nerazumljiv. Ali to ne smeta, da se iznosi bar ideja. Kad bi naš srpsko-hrvatski napredak sloški koračao ka sve to većemu bogatstvu i brojem i sadržinom naših literar. publikacija, lako bi bilo bez natege navratiti i susjedsku vodu na naš mlin.

S prijateljskim pozdravom

Vaš V. J.

23.

Инв.број 9/22; Сигн. IX/1

2. V 1918

Wien VIII/1 Kochgasse 15

Gospodinu
Dru. Vladimiru Ćoroviću
u Zagrebu (Agram)
Gundulićeva ulica 29
Kroatien

Dragi gosp. doktore!

Vi ćete se možda sjećati, da li ste gdje god u novinama bosanskim ili srbijanskim nakon godine 1897 čitali što god o nekom kongresu slavista, koji bi pomenute godine imao biti u Sarajevu, ali do toga nije došlo. Ja sam upravo kod toga da pričanje o tom nedonoščetu unesem u moje uspomene te kad bih znao, da se nije o tom već tada govorilo i pisalo mogao bih Vam o tome sastaviti člančić za vaš Književni Jug. Ne bih ipak htio da ponavljam stvar poznatu, ma i već davno zaboravljenu. Kad vidite dra. Ivića⁸, kažite mu, da je stvar o nastavku djela Jirečekova još uvijek zato neriješena, što prof. Oncken⁹ nekuda putuje možda u pola diplomatskim poslovima, jer je bio prije u Belgiji, a sada je negdje na istoku. Kad se vrati s puta, valjda će se ipak upusti u dogovaranje sa Ivićem.

U književnoj zaostavštini Jirečekovoj došlo se do sudske rasprave izmedju – tri advokata! Da li je stvar riješena, ne znam.

S pozdravom Vaš

V. J.

⁸ Алекса Ивић (1881-1948), српски историчар и професор на Правном факултету у Суботици.

⁹ Hermann Oncken (1869-1945), историчар и политиколог. Један од најзначајнијих историчара пре-нацистичке Немачке, који се бавио историјом државе и историјом Немачке.

24.

Инв.број 9/23; Сигн. IX/1

Payerbach ad Sudbahn
na Ivanjdan 1918

Dragi gospodine doktore!

Primio sam sa zahvalnošću i s velikom utjehom dvije sveske „Književnog Juga“. Kažem s utjehom, što mu još nisu zabranili ni izlaska ni ulaska u našu polu monarhije. Ko zna, što se to kuha u diplomatskoj kuhinji centralnih vlasti, u kojoj dakako riječ vode Nijemci i Mađjari, a kroje našu kožu! U dva sam maha čitao nešto o „hrvatskom“ kursu, koji milostivo dopuštaju, ne znam ko upravo, ali vidim samo to, da bi pod tim zamamljivim nazvanjem htjeli da zavade Hrvate i Srbe, znajući i računajući dobro, da bi se tada lako nastavili i na dalje tudje gospodstvo na jugu. A Vaši utisci iz Praga puni žive i realne, ako i nevesele, što se nas tiče, istine zadavaju mi velike brige, hoćemo li moći odoljeti pritisku, kojim nam prijete? Pravo imate, da nama fali prava sredina naroda, otporna snaga u onim širokim krugovima, koje bi imale držati na uzdi feudalizam i klerikalizam a mudro voditi narodne mase. To su Česi, a bogami i Poljaci naučili od Nijemaca, a kod nas je Hrvata to vrlo slabo razvijeno. Čini se da su u tome napredniji čak Slovenci.

Dok Vi, mladi ljudi, gledate smjelim pogledima u budućnost – dao Bog, ispunile se sve Vaše nade – meni je starom utjeha pošto nemam nikakve budućnosti, u retrospektivnim uspomjenama, u kojima nalazim zbilja mnogo zadovoljstva. To nije moje subjektivno mišljenje, koje bi se moglo varati, već su to priznanja sa strane, sačuvana u mnogobrojnim pismima, dragocjenim dokazima, da nisam badava živio na svijetu. Zato će mi se, ako i gdje ta moja pisanija ugleda svijet, lako oprostiti, što sam u svoje prosto i jednostrano pričanje za ilustracije upleo mnogo pisama s raznih strana slovenskog svijeta. Lijepo bi dakako bilo, da imam, kao što ih nemam, kopije mojih pisama, ovako sve govore drugi ljudi k meni i o meni, ali iz njihovih se pisama dosta razgovijetno razbira što je moglo biti napisano u mojim pismima. Da se ne bi reklo, da samo to navodim, gdje se lijepo govori o meni, nisam propustio istaknuti i krupne navale i podvale, kao n. pr. Вечерње Новости¹⁰ u Beogradu

¹⁰ *Вечерње новости* – дневни лист за свакога, власника и уредника Љубомира Бојовића излазиле су од 1. октобра 1893. године у Београду. У првој години Првог светског рата излазиле су у Нишу. Од 1918. године поново излазе у Београду, а 1920. године мењају име у *Телеграф*. Заступале су начела Либералне странке.

parisaše o meni: Бечки измеђар достојан дубоког презирања од цијелог словенства. Словени треба да се отресе таквих својих синова који служе туђинским и не словенским идеалима! Šто ћете више? Има таквих „stilübunga“ и s hrvatske strane dosta mnogo. Да сам све то срећно преживио, бит ће или mens conscia recti или што сам okoreli, bezdušni grješnik! Svega se toga rado sjećam te bespristrano unosim u svoje uspomene. Kada sve što imam poiscrpem, razdat ću pisma po bibliotekama или arkivima (u Zagreb, Biograd, Prag, Petrograd, Krakov, Kijev), да се најде ако што кад год коме уstreба. Мој се zet по више пути мени смјао и чудио, што толика писма чувам, а ја сада налазим обилату награду за тај конзерватизам. У тим тежким временима што би ме подржавало, да нема толиких милих успомена.

О мјесту Homerova родјенја отимало се, како казују, седам градова. Ја бих се могао похвалити, да се о дану мојега родјенја пронесе по новинама, колико знам, до сада три версије. Прву изнесоше, чини се, прашки органи, најдоше 23 јуна, и то није неистинито, кад се само к тому дода коментар, који су чешки листови сметнули s ума. Оно је био рачун по старом календару, који је у своје вријеме у Русији (прије 1900) рачунао руски Иванјдан мојим даном родјенја (т. ј. 24 јуна + 12 дана = 6 јула по новом), а од 1900 напријед излази 23 јуна + 13 дана = 6 јула). Али данас читам у Обзору, да су Народне Новине htjele нешто исправити те учиниле нову погрјеšku, т. ј. написале да сам се родио 8 јула 1838, а мој list крштенја гласи, да сам већ 6га јула био крштен су два имена Ignatius Jacobus.

Кад бих могао спријечити, најволио бих да се није ни дознало о mojoј 80годишњјци, а и сада кад бих могао најволио бих умолити да се људи поштеде честитанјима, јер то богами није никакова срећа, ако се данас доживи 80а година, а не знаш што те још до скоро чека макар жива и здрава? Не знам, што каже медицина, да ли се лакше умире од глади или од позебе? Могло би се догодити, ако тако даље подје, једно од овoga двoga!

Рачунајући по руском календару (и ако се није знало за тај рачун) добио сам двије врло красне изјаве из Praga. И ту су случајно Чеси били први. Kralovska společnost nauk¹¹ честитала ми тако srdačno, да ме управо до суза гануло њихово и сувише за ме ласкаво поредјенје са Dobrovoljskijm¹² и Šafarikom¹³. А старина Mattuš¹⁴ честитавући ми пита ме, што ја мислим у нашој, словенској будућности. Како бих htio и volio му одговорити, да се добро надам, али за сада је то добро још одвећ далеко. Мене највише боли теška судбина Русије,

¹¹ Královská česká společnost nauk- Чешко краљевско друштво наука.

¹² Владимир Добровольский, (1856-1920), руски етнограф и фолклориста.

¹³ Pavel Jozef Šafarik (1795-1861), филолог, песник, слависта, историчар књижевности и етнограф.

¹⁴ Jaroslav Mattuš, (1867-1922), чешки политичар.

u kojoj sam ja našao zakloništva, kada me izagnaše iz domovine, gdje su i poslije 80-e godine živjeli moji najbolji, najmiliji, najiskreniji prijatelji. Nadam se, da će zdravi ruski organizam i taj strašni nasrtaj preboljeti, samo što ja neću više toga doživjeti.

Staru čovjeku, koji je blizu kraju života, ne pristaje lijepo, da na koga zamrzi. Ipak nisam ni ja svetac. Ispovijedam otvoreno, da sam ljut i na Bugare i na Ukrajince, i ako ima nade, da neće sve onako ispasti, kako bi htjeli carevi bugarski i njemački! –

Nu da se vratim ka Književnom Jugu: zasadjujte duboko u srca vaših čitalaca ljubav k narodnoj i trojednoj zajednici. Nekoč govorasmo o trojednoj kraljevini, a evo pod moje stare dane zavladao je krasna ideja trojednog naroda. Čuvajte je, obradjujte je!

Budite mi zdravo-veselo. Pozdravlja Vas i Vaš krug istomišljenika

Vaš stari prijatelj

V. J.

25.

Инв.број 9/24; Сигн. IX/1

Payerbach Nö 27. 7. 1918.

Многопоштовани Господине и Пријатељу!

Ви ћете опростити, што сам се нешто задоцнио, да Вам се захвалим на љубазном поздраву к мојој осамдесетгодишњици. Нагомилало се толико писама и телеграма, на које је ваљало реагирати са неколико ријечи, ако се није хтјело одговорити тривијалним начином преко новина. Ударио сам код те дужности тим путем, да сам најмилије ми поздраве од људи с којима се може говорити без дрази, оставио за под крај. Међу ове посљедње рачунам и Вас. Примите дакле и ако окасно моју срдачну благодарност за Ваше лијепе ријечи, којима доведосте мој дан рођења у везу са споменом оне двојице великих људи, чијим сам се радом збиља бавио већ онамо од 1863-е године. Тај сам култ баштинио од великих предака у словенској филологији, од Шафарика и Миклошића¹⁵, од Востокова¹⁶

¹⁵ Franz von Miklosich (1813-1891), лингвиста, доктор филозофије, професор словенских језика и књижевности на Бечком универзитету. Осим словенским бавио се и албанским и румунским језиком.

¹⁶ Александр Христифорович Востоков (1781-1864), један од првих руских филолога, бавио се црквено-словенским језиком.

и Срезневскога¹⁷, да и не говорим о Добровском¹⁸ као оцу ове науке и о Рачком као најближем сараднику. Оцјену мојих радова за разјашњење многих важних питања, скопчаних с именима Ђирила и Методија, ја остављам мирне душе познијој генерацији, која ће наћи право мјесто и за мене, не одвећ високо ни одвећ ниско; ја се тјешим познатом реченицом: *in magnis voluisse sat est*. Да, истина, много се хтјело, али урадило мало! Али код писања Успомена остајем тврдоглав, не уступам времену и годинама, знајући да се смртоносни косац приближује; хтио бих га претећи, ако ме не превари изненада. Но ја сам већ до сада већи дио плијена отео. Око 400 фолио-страница скрпљено је за сваки случај, нека се нађе, ако кому данас сутра устреба. Ако се среде односи у Русији, најволио бих да то дође онамо као прилог или коментар к мојој историји словенске филологије. Та је жеља у мени оживјела ових дана, кад сам у кратко вријеме добио напакон по први пут, одкако је рат букнуо, три писма из Русије, од мојих драгих пријатеља, писма пуна жарке љубави и пријатељства, али пуна такође горчине над тешком судбином њихове велике али несрећне домовине. Двојица од њих клонуше духом, трећи држи се храбро, вјерује у бољу будућност, не допушта да би Руски народ могао постати за дуго плијеном лакомога запада. Ја пристајем уз овога трећега, ма и сам не био више свједоком повраћаја к бољему.

О Даничићу нема код мене много података, али тим више од Богишића¹⁹ и Новаковића²⁰, а од Чеха од Гебауера²¹, од Руса од Пипина²². О конгресу замишљаном у Сарајеву видио сам из Ваших ријечи, да све главно знате; није дакле требало понављати. Мислио сам наћи што другче, али чини ми се, да реминисценције не пристају добро у Књижевни Југ, који гледа, и право има, смјело у бољу будућност. Оставите старцима,

¹⁷ Измаил Иванович Срезневский (1812-1880), централна фигура руског славизма у 19. веку, сачинио је речник староруског језика.

¹⁸ Josef Dobrovský (1753-1829), чешки слависта, свештеник, творац чешке граматице и граматике старословенског језика, главна личност чешког народног препорода и отац славистике.

¹⁹ Валтазар Богишић (1834-1908), историчар права, министар правде Црне Горе, професор, правник. Био је активан у раду Уједињене омладине српске.

²⁰ Стојан Новаковић (1842-1915), српски политичар, дипломата, филолог, историчар књижевности, председник Српске краљевске академије.

²¹ Jan Gebauer (1838-1907), један од најпознатијих чешких научника свих времена, бавио се чешким студијама, историјом језика и граматиком.

²² Александар Николајевич Пипин (1833-1904), историчар руске књижевности, етнограф, филолог, слависта, професор, члан Академије наука у Санкт Петербургу.

нека се сиграју својим драгим успоменама из прошлих времена, а ви млади јуришајте храбро напријед, обарајте све преграде што стоје на путу вашим идеалима. У то име помогао Вам Бог.

Ваш искрени пријатељ

В. Јагић

26.

Инв.број 9/25; Сигн. IX/1

Payerbach 29. 8. 1918.

Dragi gospodine doktore!

Jeste li Vi slušali, da se u njemačkoj kao poslovice govori: Herr Gott von Mannheim? Vaš je sлагач onoga mojega člancića o Novakoviću valjda imao na pameti ovu poslovice, kad je iz Nauheima načinio Mannheim i tako Novakovića šiljaо onamo, gdje ga valjda nije nikada bilo, dok je u Nauheimu u posljednjim godinama života provodio redovno propisano vrijeme liječenja. S ovim su Nauheimom skopčane kod mene drage uspomene, jer je Novaković običavao uz put ostati po koji dan u Beču i tada bi redovno učinio željeznicom ekskurziju k nama, tu u Spital na Semeringu, tu u Glognic. Kad smo se g. 1913 posljednji put vidjeli u Glognicu, vozeći se put Payerbacha i Reichenau-a, pravismo planove, kako ćemo do godine 1914 po više dana provesti u tom lijepom gorskom kraju. A gle, godina 1914 ugrabi najprije moju dragu ženu, a rat prekide veze sa Novakovićem, kojega nigda više nisam vidio!

Ali Nauheim neka ostane Mannheim, za obična čitaoca je to sve jedno; ja bih nešto drugo htio preko Vas doznati. Čitao sam u Obzoru, da se književnici mogu obratiti na g. Jurja Demetrovića²³, da im se pomogne aporizacijom. Ja neću da budem društvu na teret kao „oskudan“ jugosl. književnik u tome smislu da bih htio da mi se što god pošalje badava, ali živa je istina, da sam i ja „oskudan“ u tome smislu, što i za novce ovdje ne dobijaš nekih vrlo potrebitih stvari. Na p. ja bih želio imati za zimu pasulja, graha, leće i tomu sličnih stvari. Ovdje toga nema ni za lijek. A bogami i nekoliko kila masti dobro bi došlo. Radi se sada o tome, ne bi ste li Vi ili tko drugi mogao što god ovakvih stvari nabaviti uz primjerenu platu za me, i kako bi se to moglo i smjelo odaslati ovamo? Opasnost je velika, da bismo bili okradeni. Ali valjda

²³ Јуриј Деметровић (1885-1945), хрватски политичар, министар у југословенкој влади, уредник *Хрватске њиве*.

ће i tomu biti jednom kraj – a za moje potrebe stvar nema velike hitnje. Tek da čujem, što bi se moglo uraditi, a da ja ne oštetim u sitniu „oskudnih“ književnika. Za brašno nemam briga, to ću dobijati kako se nadam iz Varaždina po pravu posjednika nekoliko jutra zemlje. Ali ne živi se ni o samom brašnu. Molim Vas, da to ostane medju nama, da ne izadje na veliko zvono, kao da prosjačim. Istina, da zbilja i prosjačim, tek za novce.

Nadam se, da ste dobro. Moji Rešetari²⁴ proveli vrijeme preko mjeseca i po, vrlo krasno u južnoj Ugarskoj i po Fruškoj Gori. Sutra – prekosutra vraćaju se na žalost u Beč!

Lijepo Vas pozdravljam i Vašu gospodju.

Vaš V. Jagić

27.

Инв.број 9/26; Сигн. IX/1

Payerbach 20. 10. 1918.

Dragi gospodine i prijatelju!

Sada bih htio biti bolje, da se s Vama svima ili radujem ili ljutim. Radujem, što nam sviće bolja budućnost, a ljutim, što su naše bečke kukavice pristale na onu ludu klauzulu i integritetu Ugarske. Ja sam o tome već i u Beč pisao, da je to magjarska frechheit. Ali mi odčitaše dobru lekciju Česi! Samo nestrpljivo čekam, kad će se javiti vaš „narodni odbor“ ili „narodno vijeće“. Mislim, da ste i Vi u tome kolu! Dao bog sreću. Sve čekam, kad će se sabrati opet sabor, i to ovaj put sa poslanicima iz sviju krajeva. To me opominje na mlada vremena, kad sam bi g. 1860 svjedok preokreta, kojim se vratila Hrvatskoj tadašnja ustavnost. Nadam se, da će ovaj novi korak bit puno veći, odrješitiji. Kad se sastane generalni sabor južnoslovenskih naroda, da proglasi ujedinjenje i prekid veze s Magjarima, koji ne umiju drugovati, već samo gospodariti – to bi trebalo da bude tako svečan i ozbiljan momenat, da ni posljednja potleušica u gluhom selu ne bi smjela biti ravnodušna. A ja ću se duboko klanjati promislu ili slučaju ili sreći, kako je već koga volja da to nazove, što će moje bit još i taj veliki momenat doživjeti. Ta i u seoskoj samoći može se uživati sreća narodna, iako nemam ovdje ni žive duše s kime da dijelim taj zanos! Istina, moja gospodarica, i ako ne razumije pravo svega o čemu se

²⁴ Милан Решетар је био ожењен Станком, ћерком Ватрослава Јагића.

radi, opet je velika češka patriotka te čita marljivo svoje *Dělnické listy*!²⁵ A čega ne razumije, kao n. p. onog integriteta, to moram ja da joj protumačim. Sad bih već volio biti u Beču, da nije ovdje divna jesen u gorama. Ovako ću se selit istom oko 28^{og}-29^{og} u Beč.

Sada razumijem, što želite postići onom knjigicom iz mojih raspravica. Kada dodjem u Beč, razgledat ću i sam, što bi bilo zgodno da udje u tu kompilaciju. Medjutim imat ćete posla s – Štrosmajerom, Račkim i nekim drugim odličnicima našega naroda.

Napisao sam opširan odziv o Jirečeku za almanak bečke akademije. Sada bi moglo doći još i do toga, da napišem o Novakoviću, jer mi je i to ponudjeno iz Srbije.

Ne mogu Vam reći, kako mi je odlaknulo, od kako ode ona bestija iz Sofije. Mnogo su Bugari skrivili, ali ako se opamete, moći će im se oprostiti, jer su nam ipak bliži nego li Turci.

Srdačno Vas pozdravlja

Vaš V. Jagić

28.

Инв.број 9/27; Сигн. IX/1

Beč 25 novembra 1918
Na dan svete Katarine
zaštitnice mudrosti

Mnogopoštovani Gospodine!

Želite li zbilja, da Vam i ja, osamdesetgodišnji starac, koji se radije ogleda na prošlost nego li budućnost, koje zanj više zapravo i nema, kaže nekoliko riječi o današnjoj situaciji? Evo da Vam kažem, što mi ide od srca.

Ne mogu da Vam potpuno izrečem, koliko zadovoljstvo obuhvata moju dušu, što sam pod kraj života doživio još i posljednju, ako bog da, fazu sviju napora, koji zadavahu toliko muke mnogim najboljim ljudima našega naroda

²⁵ *Dělnické listy*, прашки раднички часопис. Почео да излази јануара 1872. године под патронатом политичке странке Младочеа. Први уредник је био Josef Barák, чешки новинар, песник и писац. После краћег прекида 1876-1877. године лист је обновљен и води га Josef Boleslav Pecka-Strahovský. После Првог светског рата преименован је 1926. године у Бечки раднички часопис. Престао је да излази 1934. године.

onamo od vremena slavnoga ilirizma kroz apsulutizam, lažni konstitucionalizam i nesmiljeno magjarsko tutorstvo sve do posljednjih krvavih godina. Sjeme naših sijača, iz koje sam i ja u mladim godinama kao pogonič potrčavao, urodilo hvala bogu ipak obilatim plodom, i ako su crni gavrani oblijetali naš leg te mnogo zrnce pozobali. Sada gledajte Vi, braćo mladja i snažnija, da unesete svu tu tečevinu u dobro izgradjeni hambar slobode. Budite tek na oprezu, da vam u snopovima uza zdravo klasje ne bude suviše škodljive drače. Ima i u našem žitu mnogo kukolja. Činite s njim, kako vam preporuča mudra knjiga jevangjelja: saberite ga i svežite u snoplje da se sažeže – moralno. U to ime bog vam pomogao, prionite marljivo za veliki posao narodne reorganizacije.

V. Jagić

29.

Инв.број 9/28; Сигн. IX/1

Беч 3. 1. 1920

VIII/1 Kochgasse 15

Многопоштовани Господине Професоре!

Ја сам чуо и читао у новинама о позиву на Вас, да заузмете столицу старије српске литературе и историје. Мени је то мило било, само сам жалио, што је том приликом избила нека зловоља гна. Ивића, који је можда без разлога тај позив на Вас схватио као ударац намијењен њему. Нисам одобравао његова изношења ствари у јавност а мислио сам, те мислим још и сада, да би у београдском универзитету било мјеста за обојицу. Иначе то није моја ствар, ја Вам тек срдечно честитам, што сте већ наступили нову дужност и желим сјајан успјех.

Што ми пишете о накани, да из мојих дјела начините неки као извод идеја, које се односе на културно (а сада хвала богу и политичко) уједињавање нашега двоименог народа – ја сам остављао Словенце по страни, јер код њих до данас нема главне погодбе јединства с нама – једног језика, – то сам једнако чекао, да ми о томе јавите нешто потање, како се то мисли извести. Особито сам очекивао, да ће прије према Вашем плану изићи нешто као за оглед о Штросмајеру и Рачкоме. Како нисам ништа даље ни чуо ни читао о том подузећу а Ви се преселисте из Загреба у Београд, држао сам, да је намјера била али напуштена, јер је и онако, чини ми се чини, наш читалачки свијет поплављен конкурентским

издањима сличне врсте. Зато нисам о томе водио даље никаква рачуна, а био сам да право кажем заокупиран другим пословима све до овог часа. Наштапао сам у бечкој академији двије расправе о старослов. апостолу (па трећу радим), прихватио сам за штампу 4-ти дио Јиречекове студије "Staat und Gesellschaft" и напосокон довршујем 37-ми том „архива“, којим је за мене, након 44-године, тај посао врло жалосно и неславно завршен. Издавач Берлински неће да жртвује трошка, док је прођа издања ради несређених односа на истоку Европе спала на премален број. Да се нађе који лудо-богати Американац па да нам узајми 100 хиљада долара – лако бисмо наставили, али овако – не иде.

Ево видите, нацртао сам Вам ситуацију, која оправдава моју пасивност у питању, што сте га и опет потакли. Али ако се о изведењу плана озбиљно мисли, молио бих Вас, да ми саопћите неке детаље. На пр.

гдје се мисли издавати серија, да ли у Загребу (латиницом?) или у Београду (ћирилицом)?

колик се од прилике рачуна да би имао бити обим сваке свеске и у којем формату?

остаје ли се још код тога, да ће код прве и друге свеске бити посао у рукама проф. Шишића²⁶? Ја бих тада ступио с њиме у преписку. Хтио бих знати, када од прилике он мисли да би могао бити са својим задатком готов. Према тому могао бих срачунати, колико би времена остало мени за мој посао.

Ја бих овог прољећа и љета – ако бог да живота и здравља – радо посветио своју доколицу изведењу тог задатка, који си замишљао овако: да од најранијих времена – из доба „Књижевника“ – пак све до данас прегледам свој рад те из њега извадим оно, што би пристајало у оквир таква издања. Што је наштампано језиком њемачким или руским, прерадио бих најрадије сам нашим језиком.

Ево од прилике све што Вам могу овај час одговорити на Ваше писмо.

Желим Вам срећну нову годину, дао бог привела напосокон нашу државу из данашњега каоса у бољи, сносљиви ред, мир и задовољство.

Ваш В. Јагић

²⁶ Ferdo Šišić (1869-1940), хрватски историчар.

30.

Инв.број 9/29; Сигн. IX/1

Беч, 1921?
VIII Kochgasse 15

Gospodinu univ. profesoru
Dru. Vladimiru Ćoroviću
Beograd (Belgrad, SHS)
у универзитету

Многопоштовани Господине Професоре!

Јављам Вам, да сам према Вашој жељи написао расправицу о К. и М. оснивачима словенске цркве и књижевности. Надам се, да неће бити много више од 1 табака. Приповедам о догађајима без „ученог апарата“, али сам за тај посао још једном прочитао и Брикнера и Снопек²⁷ и Ритига²⁸ те сам се изновице уверио да је моје излагање у Entstehungsgeschichte ипак најближе истини. Надам се да ћете бити задовољни. Ако Вас буде воља мој рукопис, кад га добијете, прочитати, молио бих Вас да гдекоју храпавост у језику изгладите. Мислим, да рукописа још не требате, зато ћу га првом згодом преко којег познаника, који ће у Београд, Вама послати.

Ваша конституанта има осудне седнице. Страх ме је, да ће резултат бити неповољан. Ја одавле не познајем праве ситуације, али све ми се чини, да најзрелије о ствари суди г. Протић²⁹, само не разумијем, зашто он остаје једнако по страни. Та то је готово онакова полит. погрешка, као код Радића³⁰.

Молим Вас, ако видите г. дра. Војислава Јовановића³¹, да ми га лијепо поздравите. Ја му захваљујем за обилат хонорар, каковому нисам

²⁷ Франц Снопек је био архивар Оломуцке дијецезе, F. Snopek, „Konsantinus - Cirillus und Methodius, die Slavenapostel“, Academia Velehradensis, Kremsier, 1911.

²⁸ Svetozar Ritig (1873-1961), хрватски свештеник, историчар и политичар. Бавио се црквеном историјом.

²⁹ Стојан Протић (1857-1923), српски политичар, државник и публициста. Био је премијер прве владе Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

³⁰ Stjepan Radić (1871-1928), хрватски политичар и оснивач Хрватске сељачке странке.

³¹ Војислав Јовановић Марамбо (1884-1968), дипломата, научни радник, историчар књижевности, преводилац, публициста, библиограф, драмски писац-сатиричар, архивиста.

Биљана Вучетић, Срђан Рудић

привикао. До скоро послаћу му (ако смогнем сабрати) неколико речи о Зигелју³², последњему проф. слов. права на руским универзитетима.

Срдачно Вас поздравља Ваш стари пријатељ

В. Јагић

31.

Инв.број 9/30; Сигн. IX/1

Dragi g. Ćoroviću!

Da Vam se čime god odužim za neispunjeno obećanje šaljem Vam ovaj člančić, koji mi je u mojem autobiografskom radu upravo došao pod pero. Možete ga upotrebiti kako Vas je volja, t. j. baciti slobodno i u košaru, ako možda ne pristaje u vaš program.

Vaš

V. Jagić

³² Федор Федорович Зигель (1845-1921), правник, професор словенског права на Универзитету у Варшави.

**Biljana Vučetić
Srđan Rudić**

JAGIĆ'S LETTERS TO VLADIMIR ĆOROVIĆ (2nd part)

Summary

This papers consists of thirteen letters addressed to Vladimir Ćorović from Vatroslav Jagić at the end of the WWI and at the begginig of newly formed Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, encompassing the period from January 2nd 1918 to 1921. During this time, Ćorović has lived in Zagreb and Belgrade. After his release from Zenica penitentiary in 1917, Ćorović settled in Zagreb, where he became one of the editors of «Književni Jug» magazine, with fellow Yugoslav oriented authors. He moved to Belgrade when he was elected Associate professor at the Department of National history at the Faculty of Philosophy. These letters represent not only the contribution to the life study of Jagić and Ćorović, their personal relationship and scientific work, but also depict the period in which they lived and worked in. Professor Jagić's reflections and comments on individuals and their works as well as on the contemporary political situation.

Key Words: Vatroslav Jagić, Vladimir Ćorović, correspondence, Slavic Philology.

Чланак примљен: 06. 05. 2011.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 27. 06. 2011.